

ДУХОВНО ОРІЄНТОВАНА ВИХОВНА РОБОТА – ЗАСТАВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Стаття присвячена духовно орієнтованій виховній роботі в школі як одному з основних завдань педагогічного колективу ОНВК "Надія". Мета цієї роботи: формування соціально активної, етично-здорової особистості громадянина і патріота, національної гордості, що володіє почуттям громадянської гідності, любові до Вітчизни, свого народу і готовністю до його захисту.

*Діти – наші створіння, застава нашого безсмертя. Всі інші досягнення в нашому житті не йдуть ні в яке порівняння зі щастям бачити, як з наших дітей зростають гідні люди.
Б. Спок*

На сьогодні є абсолютно очевидним той факт, що наше суспільство переживає світоглядну, етичну й духовну кризу. В умовах усіляких свобод навіть загальнолюдські цінності втрачають свою актуальність в очах сучасної молоді. На шляху духовного розвитку особистості дитини батьки стикаються з багатьма труднощами (відсутність доступних дитячих творчих організацій, вузькість запропонованих платних послуг тощо). У зв'язку з цим саме школа стає сьогодні центром, що свідчить про нескороминучу значущість духовного і етичного початку, саме школа шукає сьогодні різні шляхи підвищення духовного розвитку підростаючого покоління. Один з варіантів бачення шляхів духовного розвитку дитини реалізується в нашому комплексі загальноосвітня школа-дошкільний заклад "Надія".

Перед педагогічним колективом НВК "Надія" стає мета: формування соціально активної, етично-здорової особистості громадянина і патріота, національної гордості, що володіє почуттям громадянської гідності, любові до Вітчизни, свого народу і готовністю до його захисту.

Діяльність НВК будується перш за все на основі принципу послідовності і спадкоємності всіх ланок від дитячого садка до випускних класів школи, базові елементи якої зводяться до наступного: повноцінний духовний розвиток (як оволодіння культурною і інтелектуальною спадщиною України і людства в цілому); саме духовність повинна стати базою формування цілісного етичного, творчого світогляду особистості кожної дитини, оцінкою себе в суспільстві. У практиці духовного розвитку дітей ми прагнемо до тісної співпраці сім'ї та школи, а також колективно-творчій діяльності, яка сприяє перенаправленню енергії дитини з деструктивного напрямку в конструктивну. На підставі вказаних уявлень була розроблена концепція діяльності НВК "Надія".

Першою складовою цієї концепції є освіта (крім базових предметів це різноманітні факультативні курси, гуртки, тематичні виховні заходи). Результатами такої освіти можна рахувати придбання підлітком базових етично-естетичних знань, наукового світогляду.

Другим елементом концепції є набуття самостійного досвіду соціалізації в конкретному середовищі і певних умовах. Духовність не існує сама по собі, вона розчинена у всіх інших областях життя людини. Саме тому ми впевнені, що повноцінний психічний, соціальний і фізичний розвиток людини, що досягається в здоровому духовно-орієнтованому етичному середовищі, неабиякою мірою є заставою духовного здоров'я. Це третя складова концепції. Четвертою складовою є організація конструктивного особистісного спілкування, в рамках якого дитина, знаходячись серед однолітків, знаходить можливість проявити себе і знайти своє місце в конкретному соціальному середовищі.

Школа – це не тільки установа, куди впродовж багатьох років дитина ходить вчитися. Це ще і особливий світ дитинства, в якому дитина проживає значну частину свого життя, де вона не тільки вчиться, але і радіє, ухвалює різні рішення, виражає свої почуття, формує свою думку, ставлення до навколишнього світу.

Тут дуже важлива різноманітна творча і розвивальна робота, творча праця. Важливе місце займають сумісні проекти (учень-учитель-батьки), організація свят, творчих конкурсів, спортивних змагань та ін.

Рішення задач духовно-етичного розвитку дитини складається з п'яти модулів за єдиною темою: "Я – громадянин Вітчизни своєї".

Перший модуль - "Мова рідної природи", над яким працюють учні 1-2 класів.

Другий модуль – це проект "Здоров'я в наших руках (3-4 класи).

Третій модуль – "Духовна спадщина Одещини" (учні 5-7 класів).

Четвертий – "Творчість – основа духовності" (8 класи)

П'ятий – "Формування громадянської позиції старшокласників" (9-10 класи).

У ході створення проектів проводяться уроки мужності та патріотизму, екскурсії до воєнних меморіалів, пам'ятників загиблим воїнам, несення Почесної вахти на посту №1 біля пам'ятника Невідомому матросу, проведення декади "Рубежі слави", "Битва за Одесу", "День Перемоги", походи по історичним місцям нашого краю.

Результатом цієї роботи є відкриття шкільного музею Бойової слави та клубу "Юний еколог". Це сприяє усвідомленню того, що особисте життя і життя сім'ї тісно пов'язані з життям суспільства, нації. Усвідомлення цього факту приводить дитину до громадської активності, державного патріотизму, національної свідомості.

Саме в процесі підготовки проектів діти набувають необхідних соціальних навичок і умінь, у тому числі й умінь вирішувати проблеми, а також деяким практичними навичками. У процесі роботи над проектами ми прагнемо до того, щоб кожна дитина не тільки оволоділа уміньми, але і хотіла ними скористатися. Участь дітей в різноманітних проектах привела до збільшення учасників різних клубів.

Духовна діяльність учня нерозривно пов'язана з діяльністю творчою. Особлива увага в "Наді" приділяється пошуку

обдарованих учнів, створенню умов для розвитку їх здібностей. Це забезпечується за допомогою занять учнів в шкільних гуртках "Літературна Надія", "Юний психолог", "Живопис", , театральній студії, студії сучасного та бального танців. Це дає можливість не тільки виявити, а й всебічно розвивати здібності дітей.

Розвиток будь-якої зі здібностей дитини взаємопов'язаний і взаємообумовлений його психічним і фізичним розвитком.

Педагоги нашої школи спробували скласти узагальнений "портрет" психічно здорової людини, і отримали наступне. Психічно здорова людина – це, перш за все, творчий життєрадісний і веселий, відкритий і такий, що пізнає себе і навколишній світ не тільки розумом, але і відчуттями, інтуїцією. Він повністю приймає самого себе, і при цьому визнає цінність і унікальність людей, що оточують його. Така людина бере відповідальність за своє життя, перш за все, за самого себе і здобуває уроки з несприятливих ситуацій. Вона знаходиться в постійному розвитку і, звичайно, сприяє розвитку інших людей. Її життєвий шлях може бути не зовсім легким, а іноді досить важким, але вона чудово адаптується до умов життя, що швидко змінюються. І що важливо – уміє знаходитись в ситуації невизначеності, довіряючи тому, що буде з ним завтра. Таким чином, можна сказати, психічно розвинута дитина знаходиться в гармонії перш за все між різними аспектами самої людини: емоційними й інтелектуальними, тілесними і психічними і так далі. Але також це і гармонія між людиною і навколишнім світом.

Основна функція психічного здоров'я – це підтримка активного динамічного балансу між людиною і навколишнім середовищем в ситуаціях, що вимагають мобілізації ресурсів особистості. Для психічного розвитку дитини важливо не тільки те, що в школі задовольняються його пізнавальні потреби, але і соціальні потреби в спілкуванні, психологічні потреби в пошані до своєї людської гідності, до його відчуттів і переживань, інтересів і здібностей. Психічний розвиток дитини є передумовою не тільки його емоційного благополуччя і фізичного здоров'я, але й доброї шкільної успішності, а також подальшої успішної соціалізації, рішення питання про вибір життєвого шляху.

Для психічного розвитку дитини важливе місце займає психологічний супровід протягом всього періоду навчання, починаючи з дитячого садка. Тому основними напрямками психологічного супроводу дитини є: психодіагностика, розвиваюча та психокорекційна робота, консультування й освіта.

На початку кожного навчального року в комплексі проводиться моніторинг психічного здоров'я учнів і дошкільнят, що включає комплекс дослідницьких процедур і заходів щодо виявлення тенденцій стану провідних психологічних параметрів здоров'я: психоемоційні стани дітей, визначення "проблемних" зон в розвитку особистості дітей, адаптація учнів до шкільних умов та дошкільнят до дитячого садка, характер міжособистісних відносин в підлітковому середовищі, рівень тривожності, мотивація до учення, особливості взаємин учнів і педагогів та інші. У цьому допомагає діагностична електронна програма "Універсал". Вона дозволяє швидким шляхом вивести нормативні показники по кожному напрямку роботи. На основі отриманих даних визначаються основні напрями в роботі психолога, а також для педагогів (вихователів) планується комплекс заходів, направлений на забезпечення умов гармонійно розвиненої особистості. Психокорекційна робота направлена на створення умов для цілісного розвитку дітей, їх психічного здоров'я, вирішення конкретних проблем навчання, поведінки або психічного самопочуття. Для учнів початкової школи проводяться систематичні заняття "Ти і Я", направлені на формування міжособистісних відносин; "Я-підліток" для учнів 5-7 класів; "Я-концепція" (8-9 кл.), "Хочу бути успішним" - для учнів старших класів.

Комплекс подібних занять дозволяє формувати у дітей позитивне самовідношення і схвалення інших людей, навчити рефлексії свого емоційного стану, розвивати у школярів потребу в саморозвитку.

У дитячому садку і школі проводяться систематичні індивідуальні консультації за наслідками обстеження дошкільнят, учнів по запиту вихователів, вчителів, класних керівників, батьків. Просвітницька робота представлена такими формами роботи як: організація лекторіїв, батьківських зборів, "Днів відкритих дверей". Психолог дає поради і рекомендації учням і їх батькам на класних стендах.

Специфіка психологічних аспектів формування особистості в сучасних умовах, на наш погляд, обумовлена, з одного боку, необхідністю засвоєння нового соціального і економічного досвіду і тими труднощами, які зустрічаються на цьому шляху, з другого боку, загостренням протиріччя особистісного розвитку.

Відомо, що формування особистості є процес неперервний, що складається з ряду стадій, що послідовно змінюються, якісні особливості яких залежать від конкретних умов і обставин. Л.І. Божович відзначала, що зміст кожного етапу визначається, в першу чергу, соціальними умовами, від яких залежить положення дитини в суспільстві, об'єм знань, якими йому належить оволодіти, орієнтація підлітків на ціннісно-смісловий культурний простір; установка на пошук своїх ціннісно-сміслових життєвих орієнтацій та ін. [1].

Різка прискорення темпу і динамізму соціальної ситуації, неузгодженість і різнонаправленість соціальних орієнтирів, відсутність при цьому чітко структурованих соціальних моделей, ускладнення ситуації соціального вибору, руйнування старої системи соціальних цінностей за відсутності виразних перспектив – все це не може не позначитися на процесі формування особистості і її базових структур, системи відносин і цінностей, тимчасової перспективи та ін. – тобто всього того, що розглядається в контексті особистісного самовизначення [2, 3].

Ми є свідками того, як змінюється світ, ціннісні орієнтири та світогляд людини. Разом зі зміною картини світу змінюється і сама людина. Сучасна система виховання пронизана багатьма протиріччями, які притаманні соціокультурній ситуації в Україні. Українське суспільство на нинішньому етапі свого розвитку поки що чітко не визначило ті моральні норми життя людей, які могли б бути ідеалом для підростаючого покоління. У цей час, коли в державі триває процес змін і реформувань, формується нове педагогічне бачення освіти, навчання та виховання спрямовуються на утвердження нової системи духовних цінностей. Це спонукає педагогів до вирішення завдань соціалізації підростаючого покоління в сучасних умовах життя нашого суспільства, диктує необхідність зміни характеру діяльності у сфері формування соціального розвитку учнів.

Найбільш складним і критично важливим періодом для формування особистості є, на думку багатьох психологів (А.А. Бодальов, П.А.М'ясоїд, С.Д. Максименко та ін.) на даному віковому етапі, формування ряду складних соціально-

психологічних механізмів, що знаменують перехід від зовнішньої детермінації життя і діяльності до саморегуляції, самодетермінації особисті, кардинальну зміну рушійних сил особистісного розвитку. Саме в цей період виникають складні взаємодії підлітка і соціуму. Завдання школи – допомогти дитині адаптуватися у новому соціумі.

Проблема формування соціального становлення учнів є пріоритетною і актуальною в роботі педагогічного колективу НВК "Надія". Соціальний розвиток ми розуміємо як динамічну сукупність властивостей і якостей особистості, що забезпечує гармонію між потребами людини і суспільства, є передумовою орієнтації людини на виконання своєї життєвої мети, самоактуалізацію. Соціально розвиненій людині присутні властиві особистісні якості, що дозволяють їй успішно адаптуватися до умов сучасного життя, здійснювати самоосвіту і самовиховання, знаходити засоби подолання і вирішення різного роду проблем, реалізовувати свої життєві плани.

Даний напрям в нашій школі реалізується через систему позакласних заходів, метою яких є корекція і розвиток дитини, а також адаптація дітей до соціуму. Основними напрямками роботи по соціалізації особистості дитини є:

- профілактика асоціальної поведінки учнів;
- коректувальна робота з відхиленнями в поведінці учнів;
- охоронно-захисна діяльність;
- просвітницька діяльність;

- методична робота з педагогічним колективом, розробка програм і рекомендацій по роботі з різними категоріями учнів, соціальним оточенням і сім'єю (контроль ситуації в сім'ї як засіб недопущення жорстокого поводження з дітьми).

Система формування соціального здоров'я учнів розглядається педагогами нашої школи як цілісність структур освітньо-виховного процесу школи, що взаємодіють між собою на основі співпраці. Це єдність психолого-педагогічного, медико-профілактичного, соціально-адаптаційного, освітньо-виховних аспектів життєдіяльності школи, які дозволяють забезпечити оптимальні умови для соціального становлення, особистісно-творчого розвитку, формування здорового способу життя школярів.

Фізичне виховання є тією частиною загальної культури людини, яка виражається ступенем розвитку її фізичних і духовних сил, рухових навичок та станом здоров'я.

Фізичне виховання в системі освіти грає істотну роль в зміцненні здоров'я підростаючого покоління. Це органічна частина загального процесу виховання та розвитку, яка спрямована на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток форм і функцій людського організму. Проблема здоров'я населення України в даний час набуває рангу проблеми, яка загрожує національній безпеці держави.

Здоровий спосіб життя є невід'ємною складовою частиною фізичного здоров'я людини. Головними "ворогами" здорового способу життя є так звані "шкідливі звички", які мають одночасно психологічну, культурну та соціальну природу. Фізичне виховання покликане послабити та нейтралізувати дію цих негативних факторів, дія яких щороку призводить до зростання смертності та погіршення загального стану здоров'я населення України. З метою профілактики і попередження негативних проявів поведінки учнів ОНВК "Надія" створений клуб "Моє здоров'я". Співпраця з молодіжними волонтерськими організаціями, представниками органів охорони здоров'я, постійно проводяться зустрічі, круглі столи, з залученням усіх учнів школи.

Рухова активність надає сприятливу дію на організм лише тоді, коли вона дозується адекватно достатку здоров'я і в межах оптимальних величин. Відсутність, як недовлік рухів, так і їх надлишок можуть привести до різних відхилень в стані здоров'я. Саме тому, здоров'я дітей багато в чому залежить від того, як здійснюється їх рухова активність. У нашому закладі поруч з традиційними спортивно-масовими та фізкультурно-оздоровчими заходами, такими як "Спартакіада здоров'я", "Козацькі ігри", "Тато, мама, я – спортивна сім'я", має велику популярність активний відпочинок - туризм.

Туризм є невід'ємною складовою загальнодержавної системи фізичної культури та спорту і спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини через залучення її до участі у спортивних походах різної складності та змаганнях з техніки спортивного туризму. Спортивний туризм є важливим засобом сприяння підвищенню соціальної і трудової активності людей, задоволення їхніх моральних, естетичних і творчих потреб, життєво важливої потреби взаємного спілкування, розвитку дружніх стосунків між народами і зміцнення миру. Туризм не має обмежень за віком і статтю. Заняття туризмом, відносно дешевого й ефективного відпочинку, робить його соціально доступним та економічно привабливим.

Аналіз психолого-педагогічної літератури та власного досвіду роботи переконують нас у тому, що школа зобов'язана запропонувати учням такі норми, цінності та орієнтири дякуючи яким вони змогли б набути внутрішню цілісність та гармонію і стати в майбутньому самодостатньою особистістю.

Ця мета, на нашу думку, може бути досягнута лише на підставі духовно-орієнтованої концепції виховання. Запропонована нами концепція не може розглядатися як самодостатня і всеосяжна. Лише робота на всіх рівнях людина-сім'я-школа-суспільство може принести відчутні плоди. Таким чином, наша концепція є відкритою системою, вона вдосконалюється, доповнюється.

Робота, що проводиться нами з особистісного зростання дитини в рамках навчальних і корекційних програм в ході виховного процесу, стає практичною основою реалізації концепції навчально-виховного процесу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л.И. Личность и её формирование в детском возрасте / Л.И. Божович. – М., 1979.
2. Владимірова Е.Е. Исследование ценностных ориентаций личности / Е.Е. Владимірова // Вопросы психологии. – М., 2001. – №4.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія / П.А. М'ясоїд. – К.: Вища школа, 2000. – С. 455-474

4. Цимбалюк І.М., Яницька О.Ю. Психологія / І.М. Цимбалюк, О.Ю. Яницька. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 304 с.

Подано до редакції 25.02.11
